

LLATINISMES MÉS FREQUENTS

A

accessit: "Es va acostar". Recompensa que es dona a qui no obté el premi, però s'hi acosta.

ad absurdum: "Fins a l'absurd". Demostració de la validesa d'un argument per la impossibilitat de la seva contrària.

ad calendas graecas: "En les calendes gregues". Per als grecs no existien les calendes, per tant, entre els romans s'utilitzava en el sentit de "mai".

ad hoc: "Per a això precisament". Expressa adequació i té un ús general.

ad nauseam: "Fins a la nàusea", "fins al vòmit".

agenda: "Les coses que s'han de fer". D'aquí, quadern en el qual s'anota el que s'ha de fer cada dia.

album: "Blanc". Llibre per omplir amb fotos, cromos, adhesius...

Alea iacta est: "La sort està llançada". Paraules de Juli Cèsar en travessar amb el seu exèrcit el riu Rubicó, per anar contra Roma. S'empra quan es pren una decisió important.

alias: "D'altra manera", "en ocasions". Davant de sobrenoms, significa "conegut també com a..."

alma mater: "Mare que alimenta", "mare nutrícia". Designa la Universitat.

alter ego: "Un altre jo", "un segon jo". Persona de confiança que representa un mateix o s'hi identifica.

Altius, citius, fortius: "Més alt, més ràpid, més fort". Lema olímpic.

anno domini: "Any del Senyor", el mateix que "després de Crist" (d. C.).

annus horribilis: "Any terrible, horrorós, esborronador".

ante meridiem: Sol abreuçar-se a. m. Significa "abans del migdia". S'oposa a "post meridiem".

a priori: "Amb anterioritat" a una circumstància determinada.

a posteriori: "Amb posterioritat".

aurea mediocritas: "Daurada mediocritat". Lloança del terme mitjà i de l'equilibri.

ave: "Salut", "hola".

Ave, Caesar, morituri te salutant: "Salut, Cèsar, els que moriran et saluden".

Era la salutació ritual dels gladiadors a l'emperador abans d'iniciar el combat.

B

Beatus ille: "Feliç aquell". Principi d'un famós vers d'Horaci que enalteix la vida senzilla. Figura literària.

bis: "Dues vegades".

C

campus: "Camp". S'utilitza per a referir-se al terreny d'una universitat o d'un col·legi.

caritas: "Amor al proïsme, amor pietat, amor compassió». Per això hi ha una institució benèfica que té el nom de Càritas.

Carpe diem: "Gaudeix del dia present". Un altre vers d'Horaci.

Casus belli: "Motiu de guerra". Causa que justifica una guerra.

Cave canem: "Alerta amb el gos".

Cogito, ergo sum: "Penso, per tant existeixo". Principi de la filosofia de Descartes.

confer: Sol abreuçar-se cf. o cfr. Significa "compara", "consulta".

confiteor: "Confesso". Primera paraula de la pregària religiosa Confiteor Deo omnipotenti.

contra naturam: "Contra la naturalesa".

corpore insepulto: "Amb el cos sense sepultar".
cum laude: "Amb lloança", "amb elogi". Es diu freqüentment del resultat d'un examen.

curriculum vitae: "Carrera de la vida". Conjunt de circumstàncies relatives a l'estat civil, situació acadèmica i professional, i mèrits d'una persona.

D

de facto: "De fet". S'oposa a l'expressió "de iure".

deficit: "Falta". S'oposa a "superavit".

de incognito: "De manera desconeguda", "sense notorietat".

de iure: "D'acord a dret", "de conformitat amb la llei".

delirium tremens: Forma de deliri amb il·lusions òptiques i terror, per un ús abusiu de l'alcohol.

desideratum (plural: desiderata): "El desitjat", "les coses desitjades". Sol emprar-se parlant de llistes de coses que es desitgen adquirir.

de visu: "De vista", "per haver-lo vist".

dies ater: "Dia negre". Dia de desastre assenyalat com a tal al calendari romà.

Ecce homo: "Heus aquí l'home". Paraules de Pilat quan va presentar Jesús amb la corona d'espines.

ergo: "Per tant", "en conseqüència".

errata: "Errors", "equivocacions".

et cetera: Sol abreujar-se etc. Significa "i tota la resta".

ex abrupto: "Bruscament".

ex aequo: "Amb igual mèrit", "amb igual rang".

ex cathedra: "Des de la càtedra", "en to doctrinal".

Excusatio non petita, accusatio manifesta: "L'excusa que no s'ha demanat és una acusació clara".

ex professo: "Deliberadament", "a propòsit".

extra muros: Extramurs. "Fora de les muralles".

ex voto: Exvot. "Procedent d'un vot, d'una promesa".

F

Fac simile: Facsímil. La seva abreviatura és fax. Literalment significa "fes una cosa semblant". S'utilitza amb l'accepció de "reproducció exacta d'alguna cosa".

factotum: "Que ho fa tot".

forum: "Lloc de reunió o discussió".

G

gravamen: "Càrrega", "perjudici".

grosso modo: "Sense molta exactitud", "a grans trets".

H

habitat: Hàbitat. Regió en la qual viu un animal o una planta.

hic et nunc: "Aquí i ara".

homo: "Home", referit a l'espècie humana, tant home com dona. Pot anar unit a "faber, erectus, habilis, sapiens".

honoris causa: "Per causa de l'honor", "per a honrar". Referit a la concessió de títols honorífics, com doctor "honoris causa".

I

idem: "El mateix", "igual".

in albis: "En blanc".

in crescendo: "En creixement", "en augment".

in dubio pro reo: "En el dubte, a favor del reu". Principi jurídic, que també s'aplica en altres situacions.

in extremis: "En l'últim moment".

in fraganti: La forma correcta seria "in flagranti". Significa "en el moment de cometre un delict".

in memoriam: "En memòria", "en record".

in mente: "En la ment", "en el pensament".

in pace: "En pau".

in pectore: "En el pit", "en el cor". Reserva o secret d'una resolució ja presa.

INRI (Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum): "Jesús Natzarè, rei dels jueus". Cartell amb inicials que va posar Pilat en la creu de Jesús.

in saecula saeculorum: "Pels segles dels segles". Per a indicar la llarga durada d'una cosa.

in situ: "En el seu lloc, sobre el terreny".

interim: "Entretant".

inter nos: "Entre nosaltres", "en confiança".

in vitro: "En el vidre". Indica tot procés fisiològic que té lloc fora de l'organisme (en tubs).

in vivo: "En l'ésser viu". S'oposa a "in vitro" i designa un procés fisiològic dins l'organisme.

ipso facto: "Pel mateix fet", "immediatament", "en l'acte".

iunior: S'abreuja Jr. Significa "més jove", "el més jove". S'oposa a "senior".

L

lapsus: "Error", "fallada". Pot aparèixer amb calami (d'escriptura), linguae (en parlar), memoriae.

lato sensu: "En sentit ampli". S'oposa a "stricto sensu".

M

manu militari: "Amb mà militar", "per la força".

mare magnum: "Confusió d'assumptes o coses". Literalment significa "gran mar".

Mare nostrum: "El nostre mar". La mar dels romans era la Mediterrània.

maxime: "Sobretot".

mea culpa: "Per la meva culpa". Admetent la pròpia responsabilitat.

medium: "Mig", "intermedi". Persona instrument de les manifestacions dels esperits.

memorandum: "El que cal recordar".

Mens sana in corpore sano: "Una ment sana en un cos sa".

minimum: "El menys".

modus operandi: "Manera d'obrar".

modus vivendi: "Manera de viure".

motu proprio: "Espontàniament" "voluntàriament".

mutatis mutandis: "Canviades les coses que han de ser canviades", "amb els canvis necessaris".

N

Non plus ultra: "No hi ha (terra) més enllà". Inscripció que va ser gravada per Hèrcules en separar dues muntanyes per a unir l'oceà Atlàntic i la mar Mediterrània.

nota bene (NB): "Notis bé". Anotació que es fa al final d'una carta o un escrit.

numerus clausus: "Nombre tancat", "quantitat limitada". S'utilitza en l'àmbit docent.

O

opera prima: "Obra primera". Primera obra d'un autor.

Opus Dei: "Obra de Déu". Congregació religiosa.

opusculum: "Obra petita". Composició literària o musical de poca extensió.

P

Panem et circenses: "Pa i circ". El que donaven els emperadors al poble per a guanyar-se el seu favor.

paterfamilias: "Pare de família", "cap de la família".

patres patriae: "Pares de la pàtria". Els membres de la cambra legislativa d'un país.

peccata minuta: "Faltes lleus". Coses sense importància.

per capita: "Per cap". El que correspondria a cada individu.

per saecula saeculorum: "Pels segles dels segles".

per se: "Per si mateix".

persona non grata: "Persona indesitjable".

placebo: "Agradaré". Medicament vàlid per tranquil·litzar més que guarir.

placet: "Agrada". S'usa quan es dóna el consentiment.

plus: "Més". S'utilitza amb el valor de gratificació.

podium: "Pedestal", "plataforma".

post data (p.d.): "Després de donada". El que s'escriu en una carta després de la signatura.

post meridiem: "Després de migdia" abreujat p. m. S'oposa a "ante meridiem".

primus inter pares: "El primer entre iguals".

pro indiviso: "Per no dividir". Objectes o béns que no poden dividir-se.

Q

quid: "Alguna cosa", "què". S'utilitza amb el sentit de "causa principal d'una cosa".

quorum: "Dels quals". Abreujament de la frase llatina "quorum praesentia sufficit" ('amb la presència dels quals és suficient'). Requisit numèric perquè una reunió sigui vàlida.

Quo vadis?: "On vas?". Pregunta que sant Pere, fugint de Roma, va fer a Jesús a la via Àpia.

R

rara avis: "Rara au", "cosa estranya". Sol dir-se d'una persona o cosa difícil de trobar.

referendum: És abreujament de la frase llatina "ad referendum". Significa "per a consultar".

requiem: "Descans". De l'expressió "missa de rèquiem" pels difunts. També és la composició musical per a aquesta missa.

requiescat in pace: S'abreuja RIP. Significa "descansi en pau" i sol col·locar-se en les làpides.

rictus: "Ganyota de la boca".

rigor mortis: "Rigidesa cadavèrica".

S

senior: "Més vell". S'abreuja Sr. Oposat a "iunior".

sic: "Així". S'usa entre parèntesis i darrere de frases o paraules transcrites textualment.

sigla: "Abreujaments".

symposium: "Banquet". Paraula grega que s'utilitza per a designar una reunió d'experts.

sine die: "Sense dia". S'utilitza quan alguna cosa es posposa indefinidament.

sine nobilitate: Habitualment s'utilitza en la seva forma abreujada i adaptada esnob. Significa "sense noblesa".

sine qua non: "Sense la qual no" (condició). Condició indispensable.

statu quo: "En l'estat en el qual (estan les coses)".

status: "Estat o condició d'una persona o cosa".

stricto sensu: "En sentit estricte", "en sentit rigorós".

sub iudice: "Sota el jutge". Assumpte pendent de decisió judicial.

sui generis: "De gènere propi". Es diu d'alguna cosa quan és molt especial i difícil de classificar.

summum: "El màxim".

superavit: "Va sobrar". "El que sobra". S'oposa a "deficit".

T

tabula rasa: "Taula rasa". Fa referència a les tauletes de cera que s'utilitzaven per a escriure-hi amb un estilet i s'allisaven per tornar a escriure-hi. S'utilitza per a referir-se a la ment abans del coneixement, i també per a assenyalar que es comença de nou o es prescindeix d'alguna cosa.

totum revolutum: "Tot regirat". Confusió total.

Tu quoque, fili mihi: "Tu també, fill meu!". És la frase que va pronunciar Cèsar quan va veure que el seu fill Brutus també participava en la conspiració per a assassinar-lo.

U

ultimatum: "Últim avís", "últim termini".

ultra: "Més enllà", "extrem". De vegades s'utilitza com a prefix: els Ultrasur, ultracurt.

urbi et orbi: "A la ciutat i al món", és a dir, "a totes parts".

V

vade mecum: "Camina amb mi". Sol anomenar-se així un llibre de poc volum i fàcil maneig per a consulta de dades importants.

Vade retro: "Ves enrere", "Retrocedeix". Paraules dites per Crist en ser temptat per Satanàs; s'utilitzen per a rebutjar una oferta molt temptadora.

vale: "Adéu", "passa-ho bé".

Veni, vidi, vici: "Vaig arribar, vaig veure i vaig vèncer". Exemple de laconisme per expressar la rapidesa i eficàcia en una acció. Va ser l'informe que va donar Cèsar al Senat en comunicar la seva victòria al Pont.

verbi gratia: "Per exemple".

versus: "En contra de", "enfrent de".

via crucis: "El camí de la creu". Pujada de Crist al Calvari amb la creu a coll.

S'utilitza amb el sentit de recorregut penós o aflicció continuada.

vice: "En lloc de". Se sol usar com a prefix fonamentalment de càrrecs: "vicepresident".

vice versa: "A l'inrevés", "al contrari". Pot aparèixer escrit en dues paraules o en una de sola.

vis comica: "Força còmica", "facultat de fer riure".

viva voce: "De viva veu".

vox populi: "Veu del poble", "rumor popular".

<http://www.uib.cat/ca/infosobre/estructura/instituts/ICE/seminaris/batxillerat/documents/llengues-classiques/Proposta-llatinismes.pdf>